Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date**04.04.2021****Yayınlanma Tarihi / The Publication Date****24.05.2021****Hüseyin ELMAS¹****Mehmet Cihan GEZEN²****ÇAĞDAŞ SANATTA DİNAMİK BEDEN İMGELERİ****Özet**

Beden kelimesi insanların günlük hayatta farklı alanlarda sıkça kullandıkları Arapça kökenli bir sözcüktür. Beden kelimesi, canlı varlıkların maddi kısmını, vücudu ifade etmek için kullanıldığı gibi kıyafetlerde ölçüyü belirtmek içinde kullanılır. Bedenin, fiziksel doğasına, görünüşüne yönelik yapılan incelemelerin yanı sıra, kelime anlamı olarak, soyut bir kavram olarak “beden” de felsefeye konu olmuş, farklı anlamlar yüklenmiştir. Bu nedenle tarihsel süreç içerisinde birçok sanatçıya, sanat eserine ilham kaynağı olmuş, bir ifade aracı haline gelmiştir. Değişen toplumsal, kültürel, siyasal yapıya göre beden yorumları da değişim göstermiştir. Özellikle değişimin getirdiği hareketlilik, dinamizm farklı dönemlerde sanatçıların eserlerinde sıkça vurgulanan bir konsept olmuştur.

Dinamizm kavramının kökeni dinamik kelimesinden gelmekte ve birçok anlam içermektedir. Her an değişebilen, hareketli, durağan olana karşı gibi anlamları bunlardan birkaç tanesidir. Bilindiği gibi toplum yapısı ve kültür sürekli devrim halinde olan, belli başlı siyasal, bilimsel, toplumsal, sanatsal, dini olaylardan etkilenip zaman içinde evrilerek adeta canlı bir organizmadır. Doğal olarak bu kadar hareketin yer aldığı bir ortamda yaşayan insan da bu hareketten nasibini almıştır. İnsan ve insan bedeni de toplumsal ve kültürel kırılmaların yaşandığı olayların etkisine tepki göstererek hareket eden bir varlık haline gelmiştir. Tarihsel süreç içerisinde anlam olarak da fiziksel olarak da dinamik bir yapıya bürünen beden olgusu, her dönemde farklı şekilde algılanmaya başlanmıştır.

¹ Prof. Dr. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi, Resim-İş Ana bilim Dalı helmas33@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9158-5264

² Arş. Gör. Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı Sanatta Yeterlik Öğrencisi, mcihangezen@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5220-3051. Söz konusu araştırma Prof. Dr. Hüseyin Elmas danışmanlığında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı Sanatta Yeterlik/Doktora Programı “Çağdaş Sanatta Dinamik Beden İmgeleri” başlıklı tez çalışmasından üretilmiştir.

Çünkü beden üzerinde kültürün izleri olduğu gibi toplumsal bir yapıya bakılarak o toplumun bedensel anlayışı çözümlenebilir.

Çağdaş sanat sürecinde de birçok sanatçı dinamik bedenleri eserlerine konu edinmiştir. Araştırma kapsamında bu eserlerin birbirinden farklı olarak dinamizmi kendi dönemleri içerisinde sanatçıların neden ve nasıl ele aldıklarını araştırmak önemli görülmüştür. Edgar Degas, Henri Matisse, Umberto Boccioni, Marc Chagall, Cemal Tollu, Ali Avni Çelebi, Ömer Uluç bu söz konusu sanatçılar arasındadır. Bu sanatçılar eserlerinde dinamik beden imgesini istikrarlı bir şekilde kullanmaya devam etmişlerdir. Genel tarama modelinin esas alındığı araştırmada, nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Sanat, Beden, Dinamizm.

DYNAMIC BODY IMAGES IN CONTEMPORARY ART

Abstract

The word body is an Arabic origin word that people frequently use in different areas of daily life. The word body is used to denote the material part of living things, the body, as well as to indicate the measure in clothing. In addition to the investigations made on the physical nature and appearance of the body, "body" as an abstract concept has also been the subject of philosophy and has different meanings. For this reason, history has inspired many artists and works of art and has become a means of expression. Body interpretations have also changed according to the changing social, cultural and political structure. In particular, the dynamism and dynamism brought about by change has been a concept frequently emphasized in the works of artists in different periods.

The origin of the concept of dynamism comes from the word dynamic and contains many meanings. The meanings that can change at any time, such as against the moving, stationary are just a few of them. As it is known, social structure and culture is a living organism that is in constant motion, affected by certain political, scientific, social, artistic and religious events and evolves over time. Naturally, people living in an environment where there is so much movement have also got their share from this movement. The human and the human body have also become a moving entity by reacting to the effects of social and cultural breakdowns. The body phenomenon, which has taken a dynamic structure both in meaning and physically throughout the historical process, has started to be perceived differently in each period. Because, as there are traces of culture on the body, the physical understanding of that society can be analyzed by looking at a social structure.

In the contemporary art process, many artists have focused on dynamic bodies in their works. Within the scope of the research, it was deemed important to investigate why and how the artists dealt with the dynamism of these works different from each other. Among these artists are Edgar Degas, Henri Matisse, Umberto Boccioni, Marc Chagall, Cemal Tollu, Ali Avni Çelebi and Ömer Uluç. These artists continued to use the dynamic body image consistently in their works. Qualitative research methods and techniques were used in the study based on the general survey model.

Keywords: Contemporary Art, Body, Dynamism.

Giriş

Beden kavramını, yıllardır süregelen bedene yüklenen anlamları incelemekten önce “beden” kelimesinin kökenini, sözlüklerdeki anlamını bilmekte fayda vardır. Beden kelimesi insanların

günlük hayatta farklı alanlarda sıkça kullandıkları Arapça kökenli bir sözcüktür. Beden kelimesi, canlı varlıkların maddi kısmını, vücudu ifade etmek için kullanıldığı gibi kıyafetlerde ölçüyü belirtmek içinde kullanılır. Yani beden, canlılarının gözle görebildiğimiz, etkileşimde bulunabildiğimiz somut hallerini belirtmek için kullanılır. Bunların yanında özellikle insan bedeni yüzyıllardır birçok bilim, sanat, teknoloji birçok alanda araştırmalara konu olmuştur. Gerek görünüm anlamında gerek görünmeyen, bilinmeyen soyut kavramların maddi bir karşılığı olarak insan bedenin gizemi çözülmeye çalışılmıştır. Çünkü insan bedeni sadece etten, kemikten oluşan somut bir varlık değil, bunların yanında bilinç, ruh gibi soyut kavramları da içinde barındırmaktadır. Bu nedenle beden, bahsedilen karmaşık doğası sebebiyle her alanda merak konusu haline gelmiştir.

Bedenin, fiziksel doğasına, görünüşüne yönelik yapılan incelemelerin yanı sıra, kelime anlamı olarak, soyut bir kavram olarak “beden” de felsefeye konu olmuş, farklı anlamlar yüklenmiştir.

Beden, çoğu dillerde olduğu gibi Türkçe’de de vücut sözcüğüyle eşanlamli olarak kullanılmaktadır. Gündelik konuşma dilinde olmasa da bu iki kelimenin ayrı kullanıldığı durumlar da vardır. Özel anlamda ise beden, bir sisteme, bir tür yapıya işaret etmektedir ve soyut olarak da düşünülebilir. Ancak vücut kelimesi ise somuttur. Vücut, bedenin temsil ettiği sistemin, yapının biçimini, rengini taşımaktadır. Beden ve vücut kelimelerinin ayrımını daha iyi anlamak için Tiziano’nun “Dünyevi Aşk ve Kutsal Aşk”(Görsel-1) isimli resmi incelenebilir. Resme bakıldığında biri giyinik, diğeryse çıplak iki kadın görülmektedir. Söz konusu resim hakkında, giyinik kadının Venüs’ü (kutsal aşk), çıplak kadının ise şehvetin, kutsal olmayan aşkın simgesi olduğu, yani yeryüzünden bir kadını simgelediği gibi birçok farklı yorum yapılmaktadır. Bu yorumlar da göz önüne alınacak olursa resmin sağ kısmında bulunan çıplak kadın vücudu, sol taraftaki giyinik kadına bedeni temsil etmektedir. Soldaki kadın, kıyafetiyle, giyinme tarzıyla, bağlı olduğu sosyal sınıfı yani kimliğini belli ederek bir sistemin temsilcisidir. Sağdaki çıplak kadının ise, çıplaklığıyla sadece tene indirgendiğinden dolayı, herhangi bir kadın olmuştur sosyal bir kimliği yoktur (Akbulut, 2007, s. 26). Örnekte de görüldüğü üzere beden-vücut kelimeleri kimi zaman aynı anlamı ifade etse de; beden kelimesi fiziksel olarak sadece salt teni ifade etmek yerine soyut kavramları da bünyesinde barındırarak insanı varoluşsal anlamda da ifade etmediği gibi insanın toplumsal, kültürel yapısına da işaret etmektedir. Yani bedenin anlam olarak vücudu kapsadığı söylenebilir.

Görsel-1: Tiziano, ‘Dünyevi Aşk ve Kutsal Aşk’

İnsanların bedeni algılayışı ve yaptıkları yorumları kendi geçmişlerinden gelmekte aynı zamanda insanın içinde yaşadığı toplumun bilgi ve kültür gelişimiyle birlikte düşünülerek

incelenmelidir. Beden bireysel açıdan ‘ben’, toplumsal açıdan ‘biz’ olarak algılanmaktadır. Ontolojik olarak ise beden, yaşamı sağlayan ve doğanın bir parçası olan bir varlık olarak tanımlanmaktadır. İlk toplumalarda da beden bu şekilde algılanmıştır. İnsanın kalabalıklaşması ve toplumsallaşma süreci içine girmesi, insan aklının gelişim ve dönüşümü yeni beden anlamları ve algılayışlarını da beraberinde getirmiştir (Karakaplan, 2007, s. 28, 29).

Beden, sanat tarihi içerisinde ise insan figürü olarak nitelendirilip, sanatçılar tarafından anlatım dili bakımından farklı şekillerle, amaçlarla kullanılmıştır. Beden toplumsal, kültürel, coğrafi birçok özelliği farklı şekillerde bünyesinde bulundurmakla birlikte, sözsüz iletişim bakımından da zengin bir anlatıma sahip olması sebebiyle tarih boyunca birçok sanatçının eserlerinde kendine yer bulmuştur. İlk çağdan itibaren beden, ruhsal ritüel ve iletişim aracı olarak duvarları süslemiş, dini ideolojileri yaymak amacıyla resimlere, kitaplara konu olmuş, bazen toplumsal sorunları dile getirmek amacıyla aracı olmuş bazen de tamamen estetik bir obje olarak sanatsal anlatım biçimlerinde yer almıştır. İnsan bedeni sanat eserlerinde genellikle insan figürü şeklinde kendini göstermektedir. Beden olgusunu oluşturduğundan bahsedilmiştir. Beden anlatımındaki zenginlik sebebiyle ve izleyiciye kendi suretinden dolayı tanıdık geldiği için; ayrıca bu eserleri gerçekleştiren sanatçıların kendi deneyimlerinden ve iç dünyalarından yararlandıkları için sanat tarihinde sürekli ve dinamik bir rol oynamıştır.

Dinamizm kavramının kökeni dinamik kelimesinden gelmekte ve birçok anlam içermektedir. Her an değişebilen, hareketli, durağan olana karşı gibi anlamları bunlardan birkaç tanesidir.

Fizik bilimi açısından bakılacak olunursa; dinamik, mekaniğin kuvvetlerin etkisi altındaki cisimlerin hareketlerini inceleyen bir dalıdır. Dinamik, kinematik ve kinetik olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Kinematik, harekete neden olan kuvvetleri göz önüne almadan hareketin kendisini incelemekte, kinetik ise, kuvvetlerin cisimler üzerindeki etkisi ile oluşan hareket arasında bağıntı kurmaktadır. Başka bir ifadeyle: Dinamik, harekete sebep olan ve hareketi değiştiren unsurların tamamını inceler (Sanal-1).

Dinamik kavramının fizik alanındaki literatürü çok geniş olmakla birlikte, kavramın görsel yansımaları da kendisini çok belirleyici bir şekilde göstermektedir. Dinamik olan, kavramın anlamından da anlaşılacağı gibi hareket etmekte, dikkat çekmektedir. Hareketin sağladığı dinamiklik gergin bir yapı oluşturmakta, kendisini tekdüze olan her şeyden ayırmaktadır. Bu durum sanat anlamında da eserin dikkat çekiciliği açısından önemli bir faktör oluşturmaktadır. Sanatın temel unsurlarından biri olan çizginin farklı konumlandırılmasıyla dinamizm kavramı görselleştirilerek, sanatsal anlatım gücüne dikkat çekilebilir.

Bilindiği gibi toplum yapısı ve kültür sürekli devinim halinde olan, belli başlı siyasi, bilimsel, toplumsal, sanatsal, dini olaylardan etkilenip zaman içinde evrilen adeta canlı bir organizmadır. Doğal olarak bu kadar hareketin yer aldığı bir ortam da yaşayan insan da bu hareketten nasibini almıştır. Durağan bir nesneyi bile hareket ettirmek için ona belli ölçüde bir güç sarf edilir ve bu gücün etkisine, durağan nesne hareketle cevap verir ki bu durum dinamizmi ortaya çıkartır. İnsan ve insan bedeni de toplumsal ve kültürel kırımların yaşandığı olayların etkisine tepki göstererek hareket eden bir varlık haline gelmiştir. Tarihsel süreç içerisinde anlam olarak da fiziksel olarak da dinamik bir yapıya bürünen beden olgusu, her dönemde farklı şekilde algılanmaya başlanmıştır. Toplum-kültür-beden kavramları iç içe geçerek bir döngü yaratmış, birinin eksikliğini bir diğeri

kapatmıştır. Çünkü beden üzerinde kültürün izleri olduğu gibi toplumsal bir yapıya bakılarak o toplumun bedensel anlayışı çözümlenebilir.

Aslında sanatta da bedensel anlamda hareket kendini kimi zaman biçim olarak, kimi zaman teknik olarak kimi zaman da anlamsal olarak yer almıştır. Fakat her hareket dinamizmi getirmemiş, sanat eserinin genelini etkileyecek şekilde kendini dominant bir şekilde göstermemiştir.

Plastik sanatlarda figürün yer aldığı bedensel ifade biçimi genellikle sözsüz beden dilinden faydalandığı için, sanatçının derdini anlatacak kadar bile olsa -başın yere bakması, kolun havada olması, bacağın havada olması gibi- hareket içermektedir. Ama sanat tarihinde bazı dönemlerde yaşanan, insanı ve yaşamını derinden etkileyen olaylar neticesinde bu hareket artmış ve dinamik anlatım biçimi öne geçmiştir. Bu bağlamda toplumu etkileyen durumun büyüklüğü sanatçının eserindeki anlatıma, özelliklede insanı etkilediği için bedensel anlatıma yansıdığı söylenebilir.

Arkaik dönemlerde, sanat eserlerinin ilk örneklerinde dahi insanın bedensel hareketi yansıtmak önemli görülmüştür. Dinamik bir yapı durağan olana göre her zaman göz alıcı ve dikkat çekici olmuştur. Bu algıya bir de insanın bedenini keşfetme arzusu birleşince dinamik beden tasvirlerinin sanatsal örnekleri 9. yüzyıla kadar gitmektedir.

Arkaik heykel figürlerinde, basit, minimal biçim anlayışına rağmen bir karakterleştirme, sistemli bir biçimlendirme yani üsluplaştırma olduğu görülmektedir. Bu çağdaki figürlerin çıplak oldukları ve bu çıplaklığın tercih edildiği düşünülmüştür. Örnekteki heykelde (Görsel-2) görüldüğü gibi karakteri tam belirlenemeyen figür önemli görülmemiş, bedenın oluşturduğu hareketin gösterilmesi söz konusu olmuştur (Turani, 2010, s. 139)

Görsel-2: IX-VIII. Yüzyıl Arkaik Heykeli

Beden ya da benin getirdiği dinamiklik her dönemde sanatçının ifade aracı olamamıştır. Ortaçağ Avrupası'na bakıldığında sanat ve beden tamamen dinin etkisinde işlevsel bir görev halinde olmuştur. Bu dönemde fiziksel olan bedene önem verilmediği, sadece insanın tinsel yapısı öne çıkarıldığı için figüratif sanat anlamında bir gelişme olmadığı gibi, sadece dini konunun anlaşılacağı şekilde bir harekete yer verilmiştir. Son derece durağan figürler ve kompozisyonlar izleyiciye bilgi verme amaçlı kullanılmıştır.

Rönesans ile birlikte bilimin, kilisenin baskısının kısmen azalması sonucunda sanat alanında da değişiklikler görülmüştür. Özellikle insan anatomisini çözmeye yönelik yapılan çalışmalar sonucunda, ideal vücut ölçülerinin yapılanması, altın oranla birlikte sanat eserlerinde kusursuzluğu arama çabası dikkat çekmiştir. Yine de konu bakımından dine bağlı kalırsa da bedenın sanattaki

yansımaları ideal bir gerçekçilikte olmuştur. Dönemin sanatçılarından Titian'ın eserine (Görsel-3) bakıldığında figürlerin bedenlerinin son derece gerçekçi bir şekilde resmedildiği fakat dinamizmden uzak olduğu görülmektedir. Resmin sağ tarafındaki figür belli bir dereceye kadar hareket etse de, bu dinamik bir pozla, hareketi abartılı bir şekilde izleyiciye sunmaya yönelik değildir.

Görsel-3: Titian, 'Çobanla Kutsal Aile'

Ancak Rönesans'la başlayan aydınlanma süreci sonrası Barok üsluba bakıldığında özgürleşen toplumun dinamik coşkusu adeta sanat eserlerine yansımıştır. Bu dönemdeki eserlerde figürün başrolde olduğu, ışığın ve hareketin son derece dramatik bir şekilde kullanıldığı görülmüştür. Anatomi üzerine araştırmalar, deneyler yapılması bedensel anlatımı da güçlendirmiştir. Ayrıca anlatılan konular toplumdaki hareketlilikten etkilenmiş, son derece dinamik bir hal almıştır. Barok dönemi sanatçılarından Rubens'in de eserlerinde bu tarzda bir yaklaşım dikkat çekmektedir. Sanatçının 'Masumların Katledilişi' (Görsel-4) adlı eserine ilk bakıldığında insanın gözleri bir yerde durmakta zorlanmaktadır. Resim izleyiciyi bir köşeden diğerine hızlı bir şekilde gezdirmeyi başarmıştır. Çünkü eserdeki bedenlerin gerilmiş, dinamik yapısı hızlı bir hareketi işaret etmektedir. Ayrıca figürlerin yüzlerindeki dramatik ifadeler, bedensel dilleri titiz bir şekilde yansıtıldığı için tüm dikkatleri bedenlerin kendisi çekmektedir.

Görsel-4: Rubens, 'Masumların Katledilişi'

ÇAĞDAŞ SANATTA DİNAMİK BEDEN İMGELERİ

Tarihsel süreçte ortaya çıkan sanat eserlerindeki dinamik yapının alt metni birbirlerinden farklıdır. Hareketi, dinamizmi ortaya çıkaran dönemin toplumsal, siyasal, teknolojik olayları farklı olduğu için ortaya çıkan beden yorumu da birbirinden farklı olmuştur. Örneğin Fransız İhtilalini anlatan Delacroix' e ait, Fransız devrimini anlatan 'Halk'a yol gösteren özgürlük' tablosu (Görsel-5) son derece dinamik beden yorumlamaları içeren bir tablo olmasına rağmen, Severini'nin "Dansçının Dinamizmi" (Görsel-6) resmindeki dinamik bedenlerle alt yapı olarak da biçim olarak da kıyaslanamaz.

Görsel-5: Delacroix, 'Halka Yol Gösteren Özgürlük'

Çünkü Delacroix'in eseri ihtilal sonrası ortaya çıkan milliyetçi duyguları, sevinci ve coşkuyu, toplumsal yapının tamamen değişimi anlatan bir eserken, Severini'nin resmi 20. Yüzyılın sanayi ve teknolojik gelişmeler sonrası ortaya çıkan yeni, kalabalık ve gürültülü kent yaşamını anlatmaktadır. İki resmin ortak özellikleri ise toplumsal ve kültürel yapıyı temelden sarsan ve değiştiren olayların sonucunda ortaya çıkmalarıdır. Her iki resim kendi dönemlerinin insan bedenlerini dinamik bir şekilde konu edip, farklı bir biçimsel dil kullanmıştır. Bu durum yine sanatın süreç içinde everilmesinden de kaynaklı olmaktadır. Bu nedenle bedensel dinamizm her dönemde farklılık göstermekte ve kendi döneminin değişkenleri içinde anlamlandırılmalıdır.

Görsel-6: Gino Severini, 'Dansçının Dinamizmi'

Postmodern dönemde ise beden olgusu kültürel anlamda biçim değiştirerek bir tüketim aracı olmuş ve kapitalizme hizmet etmiştir. Beden değersizleşerek sadece belli bir amaca hizmet eder olmuştur. Kalabalıklaşan ve teknolojiyle tanışan yeni toplum düzeni içindeki insan da hiç olmadığı kadar yalnızlaşarak, bu yeni düzen ve şehir hayatı içinde yutulmuştur. Ayrıca sanatsal süreç bağlamında bakıldığında artık sanat eserinden çok fikir ön plana geçmiş, her türlü nesne, teknik, araç hatta insan bedenini kendisi bir sanat eseri haline gelmiştir. Bu noktada sanatçı da kendi ideolojisi, fikirleri doğrultusunda vermek istediği mesajı hiçbir araç kullanmadan kendi üzerinden vermeye başlamış ve Performans Sanatı ortaya çıkmıştır. Bu anlamdaki tüm eserler, sanatçının ya da bir başka nisanın bedeni üzerinden harekete bağlı olduğu için, dönemin dinamik beden yorumlamaları içinde yer almaktadır.

Görsel-7: Allan Kaprow, '6 Bölümde 18 Oluşum'

Allan Kaprow'un ilk performansı (Görsel-7), 1959 yılında New York'daki Reuben Galerisi'nde gerçekleştirdiği "6 Bölümde 18 Oluşum" olarak bilinen çalışmasıdır. Sanatçının

performansı birçok harekete dayalı gerçekleşirken bu süreçte bedenin dinamik bir hal alması kaçınılmaz olmuştur.

Dinamik beden betimlemeleri her dönemde farklı üsluplarla sanatçılar tarafından öneli bir ifade aracı olarak kullanılmıştır. Örneklerde görüldüğü gibi bu betimlemeler kimi zaman sadece plastik bir unsur olarak sanat eserine estetik bir açıdan yaklaşmak için yapılmış, kimi zaman da anlatılmak istenen konu dinamik bedenlerle desteklenmiştir. Dinamizmin, yani hareketin sanat eserlerindeki bedenlere yansması genellikle toplumsal, kültürel veya bilimsel bir olayın getirdiği kırılmayla bağdaştırılabilir. Toplum yapısındaki ani bir değişiklik insanların yaşamlarını şekillendirirken bunun sanat eserlerindeki yansması da yeni düzene ayak uyduran insanların bedenlerinin dinamikleşmesiyle ifade edilmektedir. Dinamizm kavram olarak hareketi beraberinde getirdiğinden, insan yaşamının neresinde ortaya çıkarsa çıksın insanın yer aldığı her alanı dolayısıyla sanatı da etkilemektedir. Bu nedenle dinamik bedenlerin yer aldığı eserlerin alt yapısında yine dinamik bir olayın izlerini görmek mümkündür. Araştırma kapsamında bu eserlerin birbirinden farklı olarak dinamizmi kendi dönemleri içerisinde sanatçıların neden ve nasıl ele aldıklarını araştırmak önemli görülmüştür. Edgar Degas, Henri Matisse, Umberto Boccioni, Marc Chagall, Cemal Tollu, Ali Avni Çelebi, Ömer Uluç bu söz konusu sanatçılar arasındadır. Bu sanatçılar eserlerinde dinamik beden imgesini istikrarlı ve belirgin bir şekilde kullanmaya devam etmişlerdir.

Edgar Degas, eserlerinde seçtiği konu ve bu konuları uygulama açısından dinamik bedenleri en iyi şekilde yansıtan sanatçılardandır. Sık sık operaya, bale resitallerine gidip müzisyenlerin, balerinlerin prova esnasındaki hareketleri incelemiş, bu hareketleri en dinamik şekilde yansıtarak resimlerine yeni bir soluk katmayı düşünmüştür (Ünlü, 2019, s. 17).

Empresyonist sanatçılardan olan Degas, döneminin diğer sanatçılarından farklı olarak doğayı ya da konularını açık havada resmetmek yerine opera, bale, müzik resitallerini yerinde inceleyip atölyesinde resmetmiştir. Sanatçının, balerinlerin provalarını resmettiği “Operada Dans Dersi” (Görsel-8) isimli tablosunda görüldüğü gibi dans sınıfı son derece detaylı bir şekilde incelemiştir. Degas, eserini kendi lekesel üslubuyla figürlerin hareketlerinden kıyafetlerine kadar son derece gerçekçi bir şekilde resmetmiştir. Sanatçı, balenin getirisi olarak figürlerin bedenlerini son derece dinamik pozlarda resmederek hareket hissini başarıyla yansıtmıştır.

Görsel-8: Edgar Degas, ‘Operada Dans Dersi’

Empresyonizm gibi çağdaş sanatta radikal bir değişiklik gösteren bir diğer akım ise Fovizm olmuştur. Renkçi bir sanat görüşü olan akımın en bilinen sanatçısı Henri Matisse’dir. Sanatının il dönemlerinde Matisse, Louvre’da renkte usta olan iki ressam Poussin ve Chardin’i kopyalamış, figür etütleri yapmaya başlamıştır. Daha sonra ise Fovizm akımının çıkış noktası da olan, renk, biçim ve çizginin ön planda olduğu kendi üslubunu oluşturmuştur. Sanatçı diğer Fovist ressamlar gibi yoğunlaştırılmış, çarpıcı renkleri eserlerinde bolca kullanmıştır (Turani, 2010, s. 572). Renkte olduğu gibi biçimleri de kendi üslubunca yorumlayan sanatçı, figürlerini stilize etmiştir. Sanatçının “Dans” (Görsel-9) isimli eserine bakıldığında insan bedenlerinin gerçeklikten uzak bir biçimde betimlendiği görülmekte; buna rağmen bedenlerin gerçekleşen dansı yansıtırçasına son derece dinamik bir şekilde resmedildiği dikkat çekicidir. Bedenin dinamikliğini yansıtmak için gerçekçi bir şekilde betimlenmesi gerekmediği, her sanatçının kendi tarzıyla hareket ve dinamizm hissini verdiği özellikle Matisse’in eserlerinde görülmektedir.

Görsel-9: Henri Matisse, ‘Dans’

Çağdaş sanat tarihinde hız ve hareket kavramı denilince akla gelen ilk akımlardan biri Fütürizm olmuştur. Kübizm’le benzer dönemde İtalya’da ortaya çıkan Fütürizm, biçimsel anlatım ifadesi sebebiyle birbirine benzemektedir. Fütürist sanatçılar da alanı parçalayıp bölmüş, biçimsel olarak böldükleri alanları ise ard arda resmederek devinimi, hareketi yansıtmışlardır. Dönemin getirdiği teknolojik gelişmeler, toplumsal değişimler bu akımın etkilemiştir (Krausse, 2005, s. 95). Fütürizm akımı sanatçılardan biri olan Umberto Boccioni, “Elastiklik” isimli eserinde olduğu gibi biçimleri parçalayarak, geometrik alanlar oluşturmuş, bu alanlar içine figürlerin birçok farklı hareketini yerleştirerek devinim hissi yaratmıştır. Resimdeki at üstündeki figür hareket etmekte, zaman dilimleri içerisinde bıraktığı izler kompozisyon yüzeyinde kendi biçim alanları yaratmaktadır. Sanatçı kendi üslubuyla biçimsel yapı ve konu bakımından son derece dinamik bir beden yorumlaması gerçekleştirmiştir.

Görsel-10: Umberto Boccioni, 'Elastiklik'

Eserlerinde dinamik beden betimlerinde kendine özgü bir üslup yakalayan ve döneminin bilimsel, toplumsal gelişmelerinden etkilenen başka bir sanatçı da Marc Chagall'dır. Sanatçı yaşamı boyunca Kübizm, Fovizm, Sürrealizm, Ekspresyonizm, Süprematizm gibi sanat akımlarından etkilendiği düşünülmüş ve bu akımlara dahil edilmiştir. Fakat Chagall'ın resimlerindeki en belirgin üslup olan Sürrealizme bağlayan özelliği düşsel bir anlatımı benimsemesidir. Renklerdeki parlaklık ve canlılık ise Fovizm etkisiyle açıklanabilir. Özellikle erken dönem resimlerindeki formlarda kullandığı geometrik anlayış, sanatçıyı Kübizme yaklaştırmıştır. Chagall'ın biçimsel bakımdan çeşitli akımların etkilerini sanatında bir arada gerçekleştirmesi onun özgün sanatsal kimliğini ortaya çıkarmıştır (Yılmaz, 2016, s. 150). Sanatçının "Doğumgünü" (Görsel-11) isimli eseri incelendiğinde, 20.yüzyılda Sigmund Freud'un psikanaliz çalışmalarından etkilenerek ortaya çıkan Sürrealizm'in gerçeküstü etkisi görülmektedir. Chagall yarattığı gerçeküstü dünyadaki figürleri de gerçek olandan uzaklaştırarak, bedenlerini istediği şekle sokmuş, kendine özgü dinamik bir yapıya getirmiştir. Bu nedenle sanatçı dinamik beden yorumlamalarında önemli bir yere sahiptir.

Görsel-11: Marc Chagall, ‘Doğum Günü’

Batı sanatında olduğu gibi çağdaş Türk resmi de dönemin dinamiklerinden etkilenecek, kimi sanatçıların bu dinamik yapıyı figüratif olarak yorumlamasına yol açmıştır. Dinamik bedenler farklı dönemlerde farklı üsluplarda ve konularda birçok Türk sanatçısı tarafından işlenmiştir.

Bu sanatçılardan biri olan Cemal Tollu, D Grubu’nun en aktif üyelerinden biri olmuştur. Sanatçı Anadolu’nun sert iklimiyle Empresyonizm’in yumuşaklığının bağdaşmadığını düşünmüş, biçime ve Konstrüktivizm’e yönelmiştir (Tansuğ, 2012, s. 189). Sanatçının “Mevleviler” (Görsel-12) isimli eseri incelendiğinde, kompozisyonu yapısal sorunları çözümlemeye yönelik biçimci bir anlayışla işlediği görülmektedir. Kübizm’de olduğu gibi keskin konturlarla biçimi ön plana çıkaran sanatçı hem konu olarak hem de üslup olarak eserlerine yansıttığı bedenleri dinamik bir şekilde resmetmiştir.

Görsel-12: Cemal Tollu, ‘Mevleviler’

Cemal Tollu gibi Ali Çelebi de çoğunlukla yerel temalara Konstrüktivist ve Kübist metotlar uygulamıştır. Çelebi, eserlerinde doğayı silindir ve koni formları ile yorumlamak; modülasyon yerine derinliği renk tuğları ile yaratmak; dolu biçimleri parçalayarak boşluğa yeni boyutlar kazandırmak; geleneksel perspektif kurallarını yıkarak üst üste bindirmek gibi yöntemler kullanmıştır (Duben, 2007, s. 94, 95). Sanatçının “Kelebek Yakalayanlar” (Görsel-13) isimli resminde de yüzeyin parçalara ayrıldığı, farklı renk değerleriyle derinlik yaratıldığı görülmektedir. Çelebi eserinde kelebek kovalayan figürün bedeni de keskin çizgi ve lekelerle biçimi bozularak dinamik bir şekle büründürmüştür. Çizgilerin, lekelerin ve figürün pozunu resme çok daha dinamik bir hal kazandırmıştır. Cemal Tollu ve Ali Çelebi cumhuriyetin ilanıyla gelen toplumsal, siyasal, sanatsal değişimin etkilerini eserlerine üslup ve konu bağlamında yansıtmışlardır.

Görsel-13: Ali Çelebi, ‘Kelebek Yakalayanlar’

Türkiye’de soyut dışavurumcu araştırmaları akademik resme ve çağdaş sanat akımlarına katılma düşüncesiyle başlamıştır. Bu araştırmaya başlayan sanatçılardan biri de Ömer Uluç olmuştur. Uluç, 1953’te Amerika’ya giderek orda soyut dışavurumculuğun etkisinde kalmış, daha sonra kendi resimlerinde espas sorununu çözümlemeye yönelik araştırmalar yapmıştır. Sanatçı, bir kişiyi ya da olayı direk betimlemek yerine boyayı ve fırçayı kullanım şekliyle kendine özgü bir dille biçimlendirmiştir (Akalin, 2013, s. 169, 170). Sanatçının “Nü” (Görsel-14) isimli eserinde de görüldüğü gibi kıvrımlı, hareketli fırça izleri tüm kompozisyona yayılmış, sanatçı figürü ve mekanı farklı renk değerleriyle birbirinden ayırmıştır. Uluç’un eserlerinde diğer örneklerden farklı olarak dinamik beden betimlemesini figürün verdiği pozdan ziyade bu hareketli fırça darbeleri oluşturmaktadır. Figürün hareketi çok dinamik olmasa da fırça izlerinin devinimi figürün hareket etmesini sağlamış resme dinamiklik sağlamıştır.

Görsel-14: Ömer Uluç, 'Nü'

Sonuç

İnsan bedeni tarihsel süreç içerisinde fiziksel ve zihinsel potansiyeli bakımından bir gizem yaratmış, çok farklı alanlarda araştırmalara sebep olmuştur. Bu araştırmaların kimisi insanı bedeninin fizyolojik yapısını incelerken, kimisi ruhsal yapısını incelemiştir. Toplumsal bir varlık olan insan, yaşadığı çevreden, diğer insanlardan etkilenecek yaşamını dış faktörlere göre şekillendirip adapte olmayı da öğrenmiştir. İnsanın bu hareketli yapısı ilk çağlardan beri görsel bir biçimde sanata da yansımıştır. Mağara resimlerindeki av sahnelerinden, mitolojik ve dini olayların betimlenmesine kadar insanın merkezde olduğu dinamik konular sanatın içinde yer almıştır. Özellikle 20. Yüzyılda toplumsal ve siyasal yapıların değişmesi, bilim ve teknolojinin bir anda gelişmeye başlaması, bu dönemde çağdaş sanatları da şekillendirmiştir. Birçok radikal değişikliğe uyum sağlayan, bu değişikliklerle evrilen, gelişen insanlar, sanatçılar dönemin hareketlerini bilinçli ya da bilinçsiz sanatlarına da yansıtmışlardır. Çünkü dinamizm kavramı etki-tepki sonucu bir hareketin tetikleyen olay ya da olaylar silsilesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Sanatçılar hareketin sebebi olan konuları işledikleri gibi, bazen de sadece insan bedeninin merkezde olduğu konuları kendi üslupları ve sanat görüşleriyle betimlemişlerdir. Çünkü değişen ne olursa olsun insan bedeni bu değişime maruz kalmış, insan hikayelerini anlatmak için en iyi araç olmuştur. Araştırmada da 20.yüzyıldan itibaren eserlerinde dinamik beden imgelerini kendi dönemlerinin getirileriyle resmeden sanatçılar incelenmiştir. Örneklerde de görüldüğü gibi dinamik beden betimlemelerinin alt yapısı her zaman aynı olmamakla birlikte biçimsel anlayışta dönemlere ve sanatçılara göre değişmektedir. Değişmeyen tek şey ise insan bedenin her dönemde dinamik bir yorumlaması olduğudur.

Kaynakça

AKALIN, Tolga (2013). *Avrupa'da Ortaya Çıkan Dışavurum Akımının Türk Resim Sanatına Etkisi*. Artsürem Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı/1, Cilt/1, s.169,170.

AKBULUT, Durmuş (2007). *Açık Beden, Resimde Çıplaklık, Şiddet, Doğa ve Saplantı*. İstanbul: İstiklal Kitapevi.

DUBEN, İpek (2007). *Türk Resmi ve Eleştirisi (1880-1950)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

KARAKAPLAN, Orhan (2007). *Beden Kavramı Ve 1980 Sonrası Türk Plastik Sanatlarında Beden Olgusu*. Resim Anasanat Dalı, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Marmara Üniversitesi.

KRAUSSE, Anna-Carolla (2005). *Rönesanstan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü*. (Çevirenler: Dilek Zaptıoğlu). İstanbul: Literatür Yayıncılık.

TANSUĞ, Sezer (2012). *Çağdaş Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

TURANİ, Adnan (2010). *Dünya Sanat Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

ÜNLÜ, Aysun (2019). *Avrupa Sanatında Edgar Degas'ın Yeri ve Önemi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Öğretmenliği Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

YILMAZ, Lale (2016). *Chagall'ın Sanatında Melek İmgesi*. Art-Sanat Dergisi, Cilt/6, s150.

Sanal Kaynakça

Sanal-1:<https://docplayer.biz.tr/20201916-Dinamik-1-hafta-mekanik-cisimlerin-hareket-ve-denge-lerini-inceleyen-bir-bilimdir-baslica-uc-kisma-ayrilir.html>

Görsel Kaynakça

Görsel-1: <https://www.sanatin Yolculugu.com/tiziano-vecellio-dunye-ask-ilahi-ask/>

Görsel-2:<http://sarpedonpasha.blogspot.com/2016/03/figurinlercagi-myken-uygarlignason.html>

Görsel-3: <https://www.wikiart.org/en/titian/the-holy-family-with-a-shepherd>

Görsel-4: <https://www.apollo-magazine.com/early-years-rubens-review/>

Görsel-5:<https://www.arthipo.com/artblog/unlu-ressamlarin-hayat-hikayeleri/delacroix-romantizm-akimindan-bir-ressam.html>

Görsel-6:https://en.wikipedia.org/wiki/Gino_Severini#/media/File:Gino_Severini,_1912,_Dynamism_of_a_Dancer,_oil_on_canvas,_60_x_45_cm,_Jucker_Collection,_Pinacoteca_di_Brera,_Milan.jpg

Görsel-7:<https://bloghistoiredelart2.wordpress.com/2016/12/15/allan-kaprow-et-le-tout-premier-happening-de-lhistoire/>

Görsel-8: <https://www.wikiart.org/en/edgar-degas/dance-class-at-the-opera-1872>

Görsel-9: <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Matissedance.jpg>

Görsel-10:
[https://en.wikipedia.org/wiki/Umberto_Boccioni#/media/File:Umberto_Boccioni,_1912,_Elasticity_\(Elasticità\),_oil_on_canvas,_100_x_100_cm,_Museo_del_Novecento.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Umberto_Boccioni#/media/File:Umberto_Boccioni,_1912,_Elasticity_(Elasticità),_oil_on_canvas,_100_x_100_cm,_Museo_del_Novecento.jpg) 19

Görsel-11:<https://www.apollo-magazine.com/memory-and-modernity-in-chagalls-early-paintings/>

ÇAĞDAŞ SANATTA DİNAMİK BEDEN İMGELERİ

Görsel-12:<https://artam.com/muzayede/295-muzayede-cagdas-sanat-eserleri-2/cemal-tollu-1899-1968-mevleviler>

Görsel-13:<https://www.eren.com.tr/kitap/kelebek-yakalayanlar-ali-avni-celebi-1904-1993-p13240390.html>

Görsel-14: <https://www.haberturk.com/omer-uluc-un-nu-su-475-bin-tl-2400490>